

5. Игошина Т.В. Морфотемний аналіз категорії квантитативності в разносистемних мовах (На матеріалі російського і англійського мов): Дис...канд.філол.наук /Игошина Т.В. – Ульяновск: УЛГН, 2002. – 131 с.
6. Категорія кількості в сучасних європейських мовах / В.В.Акуленко, С.А.Швачко, Е.И.Букреева і др. – Київ: Наукова думка, 1990. – 284 с.
7. Лашкевич А.И. Іменні поєднання з значенням метафори кількості. – Мінськ: Вишэйшая школа, 1985. – 142 с.
8. Лімерик (З) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://magicland.ucoz.ru/publ/1-1-0-8>.
9. Лотман Ю.М. Аналіз поетичного тексту. – Л.: Просвещение, 1972. – 272 с.
10. Пелевіна Н.Ф. Стилистический аналіз художественного тексту. – Л.: Просвещение, 1980. – 271 с.
11. Слугина О.В. Концептуалізація квантитативних властивостей метафори в англійській мові поетичному тексті / О.В.Слугина // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. – Тамбов, 2007. – Вып.11/55/. – С.167-171.
12. Слугина О.В. Метафорическое осмысление концепта “число” (на матеріалі англійського поетичного тексту) / О.В.Слугина // Язык: Культура. Коммуникация. Материалы Всероссийской заочной научно-практической конференции, г. Ульяновск, март 2007 г. – 2007. – С.256 – 259.
13. Томас Стернс Елиот. Практичне кодознавство, писане старим опосумом. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://diskurs.narod.ru/Oposum1/htm>.
14. Тураева З.Я. Лингвистика текста: структура и семантика. – М.: Просвещение, 1986. – 127 с.
15. Швачко С.О. Квантитативні одиниці англійської мови: перекладацькі аспекти. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. – 128 с.
16. Швачко С.О, Медведь О.М. Когнітивні аспекти квантитативних слів. // Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія: Філологія. – 1998. – №1. – С.33-40.
17. Reading for Profit and Pleasure. – М.: Высшая школа, 1977. – 95 р.
18. Topsy-Turvy World. English Humour in Verse. М.:Raduga, 1978. – 520 р.
19. The Book of English Humour. – М.: Raduga, 1990. – 431 р.
20. Thomas Stearns Eliot Old Possum's Book of Practical cats (перевод В.Бетаки, С.Дубовицекой, А.Сергеева). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mau.ru/read/poetry/eliot11.php>.

Анотація. У статті розглядаються питання квантитативності поетичного англійського тексту (лімериків, груків, епіграм) та проблема вербалізації цієї категорії при перекладі на українську та російську мови.

Ключові слова: концепт, категорія, концептосфера, квантитативність, вербалізація.

Annotation. The article deals with quantitateness of English poetical texts (limericks, grooks, epigrams, nonsense rhymes) and the problems of its verbalization in translating into Ukrainian and Russian.

Key words: concept, category, concept sphere, quantitateness, verbalization.

УДК 82-72

ЯНКОВА Н.І.

АРХЕТИПИ НАЦІОНАЛЬНОГО СВІТОБАЧЕННЯ У НОВЕЛІ “ЯБЛУКА” ЮРІЯ КЛЕНА

З кінця 80-х років ім'я Юрія Клена з'явилося в періодичних виданнях України завдяки Ю.Коваліву, М.Неврлому, Л.Череватенкові. У контексті “неокласики” і “празкої школи” його згадують О.Астаф'єв, В.Брюховецький, М.Ільницький та інші науковці.

Юрій Клен відомий передусім як талановитий поет, що належав до відомої школи київських поетів-неокласиків. Його поетична творчість стала предметом чисельних наукових розвідок, однак незадовго до смерті Юрій Клен постає перед нами ще однією гранню свого творчого обдарування – як цікавий прозаїк-новеліст. Є.Маланюк писав: “...Юрій Клен в останнім десятилітті свого життя знаходив час на прозу (новелю, оповідання) і залишив по собі також, хоч невелику числом, але цінну і цікаву, прозову спадщину – становить вартий уваги парадокс”

[6, 7]. Ю.Ковалів у статі-передмові “Прокляті роки Юрія Клена”, що супроводжує видання творів митця, пише: “Творча спадщина митця ще потребує ґрунтовного вивчення та коментування. Вже відомий поет, він у повоєнні роки приємно здивував шанувальників свого таланту психологічними новелами (“Акація”, “Яблука”, “Пригоди архангела Рафаїла”, “Медальйон”)...” [4, 22–23]. Однак в літературознавчих дослідженнях спадщини письменника з’ясуванню особливостей його прозового стилю майже не відводиться місця.

Ця стаття присвячена виявленню рис неокласицизму, романтизму та особливостей використання психологізму як художнього засобу у малій прозі письменника. Саме цей аспект творчої спадщини Ю.Клена буде предметом роздумів. Методологічними засадами дослідження стануть праці українських літературознавців Ю.Коваліва, М.Зубрицької, Є.Маланюка, І.Бурлакової та ін., а також філологічний метод, що дозволяє виявити риси психологізму у процесі пильного прочитання тексту, проаналізувати, як у прозовій спадщині письменника сполучаються риси неокласицизму, романтизму, символізму, яким художнім засобам він віддає перевагу та які ідеї втілює у своїх творах.

Клен-прозаїк постає як художник, котрий послідовно втілює власну індивідуально-неповторну естетичну програму у своїх прозових творах. Сучасники письменника бачили в ньому вправного зрілого майстра, якого характеризують блискучий стиль та уміння тримати у напруженні читача, а також синтезувати у своїй прозі елементи поезики класичної літератури, що асоціюється з такими напрямками і течіями, як реалізм у його різноманітних модифікаціях (народницький, психологічний, просвітительський), романтизм та сентименталізм, й ті, що становлять естетичні ознаки модернізму.

Прозова спадщина Ю.Клена, незначна за обсягом, проте надзвичайно оригінальна у стильовому аспекті, являє, з одного боку, неокласичну вірність канонам, а з іншого – їх безперервну пульсацію (посилення/послаблення на тлі модерного письма автора). Форми, способи та засоби відтворення духовного життя персонажів складають основу художньої системи прозових творів Юрія Клена однак навіть у незначній за обсягом прозовій спадщині знайшлося місце для відтворення особливостей національного світобачення українців. Причому письменника цікавить насамперед її психологічна складова та прояви психологічних рис українця (поляка) як особистості із відмінним від інших націй світосприйняттям.

Психологізм творів Ю.Клена, полягає у твердженні про те, що зображення внутрішнього світу людини – психологізм у своєму первісному значенні – це спосіб створення образу, спосіб відтворення, осмислення і оцінки того чи іншого життєвого характеру. Він пронизує композицію твору, його стильове різноманіття, вибір манери художнього зображення. Літературний твір несе в собі певну естетичну інформацію, яка передається організацією та функціонуванням всієї його структури.

Художній образ певною мірою є символічним, наділеним деякими узагальненнями людського досвіду. Саме в непередбаченості поведінки героя, в неспівпадінні окремих вчинків починається літературний психологізм, хоча кожному образу притаманний цілий ряд стійких, окреслених рис, що становлять основу характеру. Форми психологічного аналізу відіграють важливу роль у передачі внутрішнього стану персонажів, й Ю.Клен вміло користується ними, зокрема, змальовує особистість у стані психологічного передчуття, коли психологічні якості тільки мають проявитися, й саме цим виявити потужність чи слабкість характеру.

Любов письменника до України є інтуїтивною та стихійною, з особливою красою виступає природа рідного краю, його давня культура та історія. Він боліє долею свого народу, відчуває гордості за свій рід, особливо за своїх прапредків, переживає занепадом моралі, але в його творах більше “класичного спокою”, врівноваженого інтелектом роздуму.

Ю.Клен розумів історію як втілення ідейно-психологічних величин. У творах своєрідно поєднується буденне й щоденне з надсвітнім, тому вони такі гостросюжетні, при чому за перипетіями сюжету проглядає не завжди збагненна, але виразна духовна суть.

Перший прозовий твір у новелістичному доробку Ю.Клена – “Яблука” (1947). У цьому творі автор зображує атмосферу козацької давнини, вдаючись до специфічних прийомів, притаманних для творів відповідної тематики. Він свідомо орієнтує читача на сприймання певного канону, чим забезпечує увиразнення тих елементів поезики, що перебувають поза ним або виразно з ним дисонують. “Тексти класичної літератури містять у своїй структурі тип читача, який визнає певні рамки гри і сприймає художню дійсність через призму тих рамок, а вихід поза усталені та стереотипні правила, норми та межі він сприймає як подив, а часом і як фрустрацію. Щобільше, класична література мала потребу в орієнтуванні читача на ті чи інші проблеми та у визначенні його основної інтерпретаційної траєкторії” [3, 266–267]. Свого читача Ю.Клен вочевидь орієнтує на романтизоване сприйняття минувшини, в якій бачиться не стільки історичний факт, скільки прояви найщиріших рис українця. Життя колишне у новелі “Яблука” є мудрим, згармонізованим, і, якщо людина не втручається в нього з власною волею протистояння, а сприймає його, читаючи його знаки, неодмінно відновить втрачену рівновагу.

Основні події у новелі розвиваються вночі. Як відомо, ніч використовувалася романтиками для символізації нічного буття, коли усі видимі речі змінюють свої контури, звичайне набуває таємничості, а таємниці можуть відкриватися, поставши у новому, місячному сяйві. Та й місяць, а не денне світило сонце, є емблемою кохання та таємних зустрічей закоханих. У Ю.Клена образ ночі дійсно більше романтизований. Клен-новеліст у цьому творі не пішов торованим українськими письменниками-емігрантами шляхом сюрреалістичного письма. Його знаки ночі набагато оптимістичніші, а за символи служать не хрест чи позараціональні, готично-містичні образи (привид), а прохолоде соковите (як саме життя) яблуко, залитий місячним сяйвом сад, місце спокушування і випробування, яке випадає на долю усіх персонажів твору.

Сад стає тим місцем, де починаються пригоди козака Антіна: “Хотілося передусім вгомонити спрагу. Яблука, що їхня прохолодна округлість, на дотик ще не відчутна, а для ока невидима, поки лише вгадувалась у темному галуззі, як жіночі округлості грудей під чорними шатами, – вабили його разом і неприсутністю, і близькістю” [4, 35]. І далі: “Яблука були просякнуті прохолоддю місячною і, гамуючи спрагу, наливали солодкістю, яка є вдвоє солодшою, коли співається її з забороненого овочу” [4, 35]. Алюзійний натяк на заборонений плід, який зриває Антін, невидима присутність жінки, зустріч з якою має відбутися, в архітектоніці новели відіграє роль аперцепції, натяку на зустріч з Жінкою. Спокусившись яблуками, авантюрний герой буде схоплений у цьому саду та постане перед своєю долею – красунею Оксаною, яка відповідала його уявлюваному ідеалові. Не встигнувши зірвати яблука, герой іде на голос Жінки: “...Із дому, що білів наприкінці алеї, долинули звуки клявесина. [...] ...Ще й уривки пісні, яку наспівував жіночий голос” [4, 35-36].

Антін спокушається не тільки яблуком, але й чарівним голосом, а від порогу, за яким відкривається знання (хто володіє голосом), починають розгортатися горизонти пізнання героєм свого серця й своєї долі через любов як істину, здобуту з райського дерева, де кохання стало і Добром, і Злом (з яблука розпочалися його щасливі і нещасливі пригоди). Полюс Добра у будові конфлікту новели – це вірність і готовність до самопожертви (Антін), полюс Зла – малодушність і зрада (Антось). Тему пізнання себе героєм автор заявляє вже самою символічно наповненою назвою новели – “Яблука”. Однак проявлення семантики твору крізь тканину тексту відбувається не через окремий знак-натяк, а через сукупність знаків у їх взаємозв’язках.

Герой опинився у тому місці, де на нього чекала пригода і де доля приготувала йому зустріч з його майбутньою дружиною, і саме в цей момент його поки ще незнана наречена чекає свого судженого. За фатальним збігом співпадають імена того, на кого чекає Оксана, й того, кого абсолютно не чекаючи, вже через декілька годин, дівчина буде вважати своєю долею. Несміливого сина шляхтича теж звать Антін (Антось). Два абсолютно різних психотипи втілюють ці чоловіки, й жінка має порівняти їх, пізнати, щоб вирішити і свою долю, і їхню.

Перші моменти зустрічі Оксани з Антіном Перебийносом позначені відчаєм: “Яка ж я нещасна... Одружитися з людиною, яка мене не кохає і яку я вперше в житті бачу!” [4, 44]. Однак доля мудріша за голос недосвідченого серця. Інакше недовершеним залишиться “міт андрогінічності”, заснований на тому, що кожна людина шукає свою “половину”, і ця половина повинна врівноважити те, чого є надмір або чого бракує. Антось Кшетуський мав лагідну вдачу, і єдиний сміливий учинок, на який він зважився, це викрадання нареченої, якому навіть не судилося розпочатися. Схоплений козаками-охоронцями, що служили в полковника Сагайдака, він навіть не наважився відкрити свого справжнього імені, не виявивши гідної сміливості.

Скориставшись випадковістю, Антось тікає, прихопивши коня Антіна. Там, де немає місця благородству, немає місця й кохання з боку прекрасної дами. Своєю любов’ю красуня нагороджує того, хто виявив благородство та звитягу. До того ж і сама дівчина відчула, що її доля – не Антось, а Антін (два похідних від одного імені маркують вдачу цих антагоністичних героїв, характеризують їх натуру). Слухаючи розповіді про події з минулого життя молодого козака, Оксана мимо волі порівнює його зі своїм нареченим, якого занадто романтизувало до того її юне серце (“А мій Антось проти ляхів не міг би битися...” [4, 47]).

Її нічний гість воював з ляхами й турками, виконуючи лицарський обов’язок, визволяв з полону ясир, здобув у чесному двобої з ворогом коштовний трофей – багато прикрашену шаблю. Однак цілісність натури розкривають не слова, а вчинки, де проявляються справжні чоловічі якості Антіна, яких так бракувало Антосеві.

Вірний лицарському кодексу, козак Антін Перебийніс розкриває перед Оксаною свої благородні наміри: “Не думайте, панночко, що я якось причетний до змови проти вас. Півгодини тому я нічогосінько не знав про те, що на мене чекає” [4, 44]. “Невже ви думаєте, ... що я за ціну вашого нещастя куплю собі життя? Тож знайте, лицарська честь наказує, ані хвилі не вагаючись, жертвувати ним, коли цього вимагають обставини” [4, 44]. Це чоловік, здатний на Вчинок, його лицарські чесноти переважають над його страхом за своє життя. Вийти проти вовків для нього – справа честі та його чоловічого обов’язку. Ситуацію, в яку потрапив герой твору, Ю.Клен не описує

об'єктивно, він немов пропускає її через свідомість персонажа, примушуючи його переживати у своїй уяві те, що не відбувається, чого можна уникнути, однак психологічне напруження очікування двобою із вовками проявляє усі чесноти Антіна. У цих епізодах слова Оксани звучать як відлуння, в яких розкриваються і її сумніви, і її риси характеру (як справжньої української жінки, що покохає тільки людину достойну, мужню, із щирим серцем — справжнього лицаря). У розмові майбутнього подружжя і виявляються типові риси національного світобачення, з'ясовується їх внутрішня близькість, спорідненість світогляду навіть цілих родів – Перебийносів та Сагайдаків.

Образ лицаря-козака, що погоджується на нерівну боротьбу з голодними вовками, якою погрожує полковник Сагайдак у випадку, якщо Антін відмовиться одружитися з Оксаною, постає як втілення ідеалу романтизованої доби козаччини. Він напівіронічно коментує можливий бій, заспокоює вразливу панночку, великодушно відмовляється від власного щастя з Оксаною, яку покохав, оскільки впевнений, що та любить Антося (її серце не вільне). Кодекс лицаря не дозволяє руйнувати щастя закоханих, він повинен стримувати власні почуття й не виявляти їх: “Хотів би її пригорнути та тихо пестити, вгамовуючи тривогу; але свідомість, що серце її належить іншому, не дозволяла йому на це” [4, 51]. Проте Антін радіє, що втеча, до якої його спонукала Оксана, не вдалася, адже він знову побачить її.

Довершеності лицарській лінії в поведінці Антіна надає те, що навіть після щасливої розв'язки (Оксана покохала його, і шлюб не буде примусовим, отже, він може його прийняти) козак наполягає на поединку з вовками для того, щоб ніхто не сумнівався у його мужності та хоробрості.

Логічну розв'язку усіх нічних пригод приносить ранок: на цю пору призначене вінчання героїв. Ідилічний мотив раптово народженого й вічного кохання, який пронизує всю новелу, стає формою критичного вираження неспокою автора дегуманізацією світу, апокаліптикою війни, яку пережило людство. Життя продовжується, і діонісійською, ренесансовою його основою стане кохання, народжене в едемичному просторі саду.

Образ природи у новелі відіграє важливу роль у характеристиці героя романтичного типу та його хронотопу: “Повний місяць стояв уже високо, і світло його немов з-під піднятих небесних лотоків, рясними струмками лилося на церкву, яка, скидаючись на наречену в адамашківській сукні, біліла під горбом, і стікало сріблом на темно-зелене шатро, що його творили яблуні, груші і вишні. Там, у привабливій гущавині, мусіли висіти велика, ядерна антонівка, ніжно-біла паперівка, шаршава ренета, що пахощі їхні зливалися в гаму таких неповних відтінків і переходів, що треба було бути знавцем ароматів, щоб (як знавець музики) розрізнити найтонші переливи і нюанси, які творять симфонію вечірнього саду на Україні” [4, 34]. Цікаво, що природа у новелі Ю.Клена є одухотвореною і гармонізує з психологічним станом героїв, в ньому немає нічного штучного, як, наприклад, у історії із листуванням Оксани та Антося, яке є вигаданим, Антіна та Оксану, навпаки, поєднає щире, природне, майже підсвідоме передчуття кохання, аромату достиглих яблук...

Вияви національного відтворенні в українському красному письменстві багатьма письменниками, однак Ю.Клен знаходить власну формулу національного світобачення як несвідомого, опоетизованого пориву двох особистостей. Простежуючи розвиток українського модернізму й шукаючи його національні риси, О.Баган наголошує на тому, що “...неокласицизм-неоромантизм по-новому занурюється у глибини національної душі, прагне виловити нову силу і впевненість національної культуротворчості, актуалізує неповторні архетипи національного художнього світобачення” [2, 20]. У малій прозі Ю.Клена знаходимо ознаки неоромантизму та неокласицизму, де архетипне мислення виконує смислотворчу та формотворчу функції як свідчення цілісності естетичної концепції новеліста, генетично пов'язаної з неокласичною поетичною традицією митця.

Класична доба, до жанрово-стильової матриці якої звертається неокласик Ю.Клен, на думку М.Зубрицької, “...тривалий час формувала свої літературні канони, традиції та стереотипи, в яких поняття гри мало одні, чітко встановлені і регульовані правила, норми та принципи. Якщо головними засадами класичної літератури вважали гармонію, цілісність, прозорість, симетрію, пропорційність, рівновагу та однорідність...” [3, 265], то, власне вже саму реставрацію класичного канону в підчас еkleктичних, мозаїчно-колажних модерних літературних зразках, можна розглядати як гру автора, і тоді нарочито пафосна й штучна лексика у вустах героїв новели “Яблука” автоматично стає “сигналами присутності гри в тексті” [3, 265].

Традиційний літературний канон, що запрограмує реципієнта, скеровуючи його рефлексії, культурологічна метафора Едемського саду, класичні мотиви – усе це стало постапокаліптичною реакцією автора новели “Яблука” на трагічний досвід української нації та усієї Європи, втягнутих у змагання двох тоталітарних систем. Ретроспективно орієнтований ідилічний міф став основою реконструкції поруйнованого ідеалу національного світоустрою. Так Ю.Клен заперечує алогізм

теперішнього, яке захлинається від хаосу, й закликає повернутися до природи як первісного джерела життя й сили, що дарує надію на відродження.

Юрій Клен у своїй новелістиці активно послуговується арсеналом засобів, які вже апробував у поезії, – прийоми умовної образності, символістську завуальованість, містичне поклоніння перед загадками долі.

Творчість Клена-новеліста являє собою єдину стильову субстанцію, яка віддзеркалює естетичні шукання українського письменства середини ХХ століття. Синтетична стильова палітра його спадщини увібрала неокласичні рівновагу, інтелектуалізм та інтертекстуальність у поєднанні з творчими шуканнями письменників МУРУ, що прагнули модифікувати європейське модерне письменство.

Неокласицизм Юрія Клена викристалізовується як феномен, що формується у зоні культури, постає як самостійна естетична конструкція на будівельному матеріалі, якими є алегорії та сюжетно оформлена тематика, алюзії та ремінісценції, фольклорно-міфологічні символи, цитати – як прямі, так і приховані, що відсилають читача до творів інших авторів – блискучий приклад поєднання теорії неокласицизму й художньої практики. Це дозволяє розширити інтерпретаційне поле, рецепційно-семіотичні горизонти як окремих образів чи епізодів, так і новели в цілому, враховуючи інтертекстуальну стратегію її автора.

Список використаних джерел

1. Астаф'єв О. У пошуках світової гармонії (Григорій Сковорода і Юрій Клен: діалог через віки). – Ніжин: Ніжинський державний педагогічний інститут ім. М.Гоголя, 1996. – 30 с.
2. Баган О. Юрій Клен: неокласик чи неоромантик? // Творчість Юрія Клена в контексті українського неокласицизму та вісниківського неоромантизму. – Дрогобич: Видавнича фірма “Відродження”, 2004. – С. 9-28.
3. Зубрицька М. Homo legens: читання як соціокультурний феномен. – Львів: Літопис, 2004. – 352 с.
4. Клен Ю. Твори: У 3-х томах. – Т.3. – Торонто (Канада): Фундація імені Юрія Клена, 1960. – 221 с.
4. Ковалів Ю. Прокляті роки Юрія Клена // Клен Юрій. Вибране. – К.: Дніпро, 1991. – С.3-23.
6. Маланюк Є. Передмова // Клен Юрій. Твори: У 3 томах.: Т.1. – Торонто (Канада): Фундація імені Юрія Клена, 1960. – С. 5-8.

Анотація. У статті розглядаються особливості національного психотипу на прикладі новели Юрія Клена “Яблука”, аналізуються риси неокласицизму у малій прозі письменника.

Ключові слова: новела, неокласицизм, психологізм, національний характер, символізм, романтизм та ін.

Summary. In the article the features of national psikhotipu are examined on the example of short story of Yuriy Klens “Apples”, the lines of neoclassicism are analysed in small prose of writer.

Keywords: short story, neoclassicisms, psikhologizm, national character, symbolism, romanticism but other.

УДК 811.161.1: 005.953.2

Ярцев С.А.

РЕЗЮМЕ КАК НОВЫЙ ВИД СЛУЖЕБНОЙ ДОКУМЕНТАЦИИ

В условиях развития экономики и деловых отношений все большее место в обмене информацией, в общественной коммуникации занимают различные официальные документы. Одной из наиболее важных черт делового общения является высокая степень стандартизации и унификации, вследствие чего даже небольшое отступление от принятого стандарта может поставить под сомнение успешность коммуникации.

Соблюдение принципа стандартизации и унификации оправданно со многих точек зрения: “экономической (сокращаются трудозатраты на процесс составления документов), правовой (адресант письма – почти всегда – лицо юридическое), социальной (адресат и адресант – лица коллективные), технической (открывается возможность машинной обработки информации), психологической (облегчается обработка информации), культуроведческой (унификация языка и стиля совпадают с задачей их нормализации)” [2, 6]. “Составитель документа, работая по